

Світ у 2013 р. залишався в полоні наслідків глибокої фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. Період пожвавлення й оптимістичних очікувань, притаманний першим післякризовим рокам, змінився поширенням депресивних тенденцій. Стагнація провідних економічних центрів світу не могла не зачепити й Україну, економіка якої другий рік поспіль демонструє негативну динаміку.

Очікуваний багатьма експертами кризовий «обвал» 2012 р. в Україні не відбувся, проте не відбулося також відновлення позитивної економічної динаміки у 2013 р. За відсутності ресурсів для здійснення структурних зрушень у рамках традиційної моделі, зтяжне утримування економіки від кризового падіння сформувало підвалини «самовідтворюваної стагнації», з постійним посиленням ризиків для підприємницького сектору від дій фіскальної влади, а в другій половині року – із закономірним погіршенням становища в бюджетній сфері. Це стало живильним середовищем для різкого загострення соціальної напруженості наприкінці року.

Попри поширене «побутове» розуміння сучасного становища у світі як кризового, вважаємо за можливе стверджувати, що світова фінансово-економічна криза як результат критичного накопичення системних суперечностей, що призвело до «відносного перевиробництва товарів і послуг, що не знаходять споживачів унаслідок обмеженої платіжної спроможності населення», наразі вже відійшла в минуле.

Натомість, значна інституційна інерція обумовила в переважній більшості країн (насамперед розвинутого світу) намагання відновити в післякризовий період старі, традиційні моделі розвитку, що призвело до зтягування розвинутого світу в стан депресивності. Фінансово-економічна криза перетворилася у світовому масштабі на кризу моделі. Країни, що розвиваються, мають інші, динамічніші моделі економічного розвитку – і тому демонструють значно кращі показники економічного зростання.

В Україні протягом 2010–2013 рр. здійснено ряд важливих перетворень, які мали б закласти підвалини зміни моделі розвитку, що зазнала глибокої і всеосяжної кризи в кінці минулого десятиліття. Проте наростання явищ економічної стагнації протягом 2012 та, особливо, 2013 р. повернуло національну економіку до логіки «пожежного» реагування на виклики економічної депресії, що не лише завадило розкриттю потенціалу зазначених зрушень, а й призвело до певного «розмивання» досягнутого інституційного прогресу.

Накопичення «критичної маси» ліберальних відносин, які перебувають поза межами державного регулювання, обґрунтовано вважається однією з підвалин кризи 2008–2009 рр.

Якісний злам, який стався внаслідок кризи, полягає в поширенні розуміння необхідності якісної зміни ролі держави в економіці. Криза наочно продемонструвала неефективність стандартних макроекономічних регуляторів як для запобігання накопиченню системних суперечностей перед кризою, так і для досягнення належного поживлення в післякризовий період. Проте бізнес реально потребує діяльності держави як регулятора («арбітра»), який модерує діяльність об'єктивно ліберального економічного середовища з метою додання негативних екстерналій. Отже, ефективні важелі здійснення державної політики зміщуються в інституційну сферу: ведення діалогу, державно-приватне партнерство, створення інституційної інфраструктури ринків, забезпечення соціальної відповідальності бізнесу тощо. Така перебудова стосунків між державою як суб'єктом економічної політики та економічними агентами як об'єктом, вочевидь, стане головною особливістю національних економічних політик на найближчі десятиліття.

Наразі перебудова національних моделей розвитку стає типовим явищем для сучасного світу. Досягнення належного поступу післякризового економічного відновлення, не кажучи вже про забезпечення антикризової стійкості, мають розглядатися винятково через призму зміни інструментів і практик державної політики, інституційного середовища розвитку, уточнення цільових орієнтирів і пріоритетів, що загалом і становить поняття перебудови моделі.

У сучасній економіці формування нової моделі економічного розвитку може бути успішним лише в тому разі, якщо держава не буде моделювати як втілення ідеального, відірваного від об'єктивних реалій бажаного образу, а скеровує процеси формування моделі під впливом об'єктивних закономірностей глобального й національного розвитку, виходячи з потреби підтримки конструктивних процесів, що сприяють досягненню визначених цілей та орієнтирів, і максимального послаблення ризиків і загроз розвитку.

Досить очевидною є потреба принципового оновлення джерел економічного й соціального розвитку України, яке можливе на засадах нової моделі розвитку, адекватної викликам, що надходять як від посткризового світу, так і від нагромаджених внутрішніх системних суперечностей. Вектор відповідних змін досить чітко визначений орієнтирами євромодернізації, встановленими парафорованою Угодою про асоціацію між Україною і ЄС, його практичне втілення розпочато численними нормативно-правовими актами, ухваленими протягом 2012–2013 рр. Проте системності цих змін досі бракує для формування підвалин нової моделі розвитку. Видається, що саме досягнення такої системності шляхом завершення перебудови правової системи й практичної інтеграції нової правової системи у вітчизняне

інституційне середовище й має стати першочерговим завданням державної політики на сучасному етапі.

Реалізація цього завдання виходить за межі функцій власне державної влади, а потребує також зусиль усього ділового середовища й громадянського суспільства. Це є можливим лише на підґрунті широкого суспільного діалогу, який має раціоналізувати наявні кризові «точки» і відновити втрачену консолідованість суспільства (*Формування моделі економічного розвитку України у післякризовому світі. – К.: НІСД, 2013. – С. 3–4*).